

УДК 336.763

Ю. В. Коротаєвакандидат економічних наук
Класичний приватний університет**ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ**

У статті досліджено проблеми формування та використання потенціалу будівельної галузі в Україні. Визначено фактори, які впливають на розвиток потенціалу будівельної галузі. Систематизовано тенденції, які спостерігаються на сучасному етапі при використанні та формуванні потенціалу будівельної галузі в Україні.

Ключові слова: потенціал, конкурентоспроможність, будівельна галузь, продукція, національне господарство.

I. Вступ

В умовах нестабільного розвитку національної економіки та кризових явищ спостерігається спад макроекономічних показників і значне зниження рівня добробуту населення країни. Саме тому виникає нагальна потреба в застосуванні механізмів для посилення конкурентоспроможності потенціалу саме тих народногосподарських комплексів, які можуть значно покращити рівень життя населення та зумовити збільшення соціально-економічних показників розвитку галузей та національної економіки загалом. Будівельна галузь є стратегічно важливим комплексом для розвитку економіки країни. Саме через розвиток будівельних господарських комплексів можна значно покращити рівень добробуту громадян, тим самим створюючи підґрунтя для стабільного функціонування всіх систем на рівні регіонів та держави.

Багато українських і зарубіжних науковців у своїх працях досліджували теоретичні та практичні аспекти формування й використання будівельного комплексу України, зокрема: С. Абрамов, А. Асаул, Н. Бакушева, С. Бушуєв, А. Гойко, О. Гриценко, І. Дмитрук, В. Заренков, К. Ізмайлова, В. Торкатюк, Г. Стадник та ін. Але, беручи до уваги постійні зміни політичних, економічних, технологічних, методологічних, соціальних, правових та інших чинників, які впливають на формування та використання потенціалу будівельної галузі, необхідно ретельно досліджувати динаміку макроекономічних показників і тенденції розвитку комплексу.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення тенденцій розвитку формування та використання потенціалу будівельної галузі з метою підвищення конкурентоспроможності будівельного комплексу країни.

III. Результати

Будівельна галузь будь-якої країни є своєрідним показником рівня розвитку її економіки, оскільки визначає стан багатьох сфер, для яких вона є матеріальною базою, створюючи необхідні матеріально-технічні передумови та забезпечуючи спорудження, ремонт і реконструкцію об'єктів виробничого й невиробничого призначення.

Скорочення кількості будівельних підприємств негативно характеризує зміни підприємницької активності в будівництві, що може бути наслідком проблем, з якими стикаються будівельні підприємства під час своєї діяльності, та їх неспроможності до самостійного вирішення цих проблем. Якщо говорити про підприємницьку активність по національному господарстві України загалом, то треба також відзначити її зниження, адже загальна кількість підприємств, що функціонують у різних галузях національного господарства, також скоротилася [1]. Водночас це скорочення було значно меншим, ніж по будівництву, і становило лише 9,3%. Як наслідок, за 2010–2015 рр. відбулося скорочення питомої ваги будівельних підприємств у загальній кількості підприємств національного господарства України на 1,60% (з 10,09% у 2010 р. до 8,49% у 2015 р.).

Спостерігається стійка негативна тенденція до скорочення середньооблікової кількості працівників будівництва – з 390 тис. осіб у 2010 р. до 182 тис. осіб у 2015 р. За такий короткий період скорочення кількості штатних працівників було досить значним і становило 208 тис. осіб. Це є одним із проявів кризових явищ у будівельній галузі, що знайшло відображення також у скороченні питомої ваги середньооблікової кількості штатних працівників будівництва в загальній кількості працівників національного господарства на 1,37%.

Так, у 2010 р. цей показник становив 3,63%, тоді як у 2015 р. – 2,26%. Така дина-

міка зазначеного показника пояснюється тим, що, хоча скорочення середньооблікової кількості штатних працівників будівництва відбувалося на тлі загального скорочення середньооблікової кількості штатних працівників національного господарства України, проте відбувалося воно значно швидшими темпами (для порівняння по будівництву скорочення становило 53,3%, по національному господарству – 25,0% за той самий період).

Показник витрат на персонал у будівельній галузі впродовж досліджуваного періоду суттєво коливався. Крім того, майже неможливо встановити якусь певну тенденцію до змін цього показника. Це пов'язано з тим, що на його динаміку впливають дві суперечливі тенденції: по-перше, зниження кількості працівників, зайнятих у будівництві; по-друге – зростання середньомісячної заробітної плати працівників будівельних підприємств, яка є одним із основних елементів витрат на персонал у розрахунку на одного працівника. При цьому зміна останнього показника вирізнялася значно вищою інтенсивністю, внаслідок чого витрати на персонал у загальному підсумку зросли за 2010–2015 рр. на 603,7 млн грн, або 5,5%. Водночас варто відзначити, що загалом по національному господарству величина витрат на персонал збільшилася значно вищими темпами – на 48,8%. Це пов'язано з більш динамічним скороченням кількості працівників у будівництві порівняно з національним господарством загалом, а також із незадовільним співвідношенням середньомісячної зарплати працівників будівельних підприємств та середньомісячної зарплати по Україні загалом. Як наслідок, питома вага витрат на персонал по будівельній галузі в загальних витратах на персонал по національному господарству загалом знизилася з 4,18% у 2010 р. до 2,96% у 2015 р.

За 2010–2015 рр. значення обсягів випуску продукції та послуг будівельної галузі збільшилося на 56 244 млн грн, або на 42,5%. Водночас варто зауважити, що обсяги випуску продукції та послуг зросли значно меншими темпами, ніж загальні обсяги випуску продукції та послуг по національному господарству загалом. Для порівняння, темп приросту обсягів випуску продукції та послуг по національному господарству становив 79,0%. Таке співвідношення між темпами приросту обсягів випуску призвело до зниження питомої ваги обсягів випуску продукції та послуг будівельної галузі в загальному обсязі випуску продукції та послуг з 5,27% у 2010 р. до 4,20% у 2015 р., тобто на 1,08% [2].

У структурі обсягів підприємств продукції та послуг будівельних підприємств переважають обсяги будівельної продукції. Саме тому най-

головнішими факторами, від яких залежать обсяги випуску продукції та послуг у сфері будівництва, є ціни на будівельно-монтажні роботи та фізичні обсяги будівництва.

Упродовж усього періоду, що підлягав дослідженню (крім 2011 р.), значення індексів обсягів будівельної продукції були меншими за 100%, що свідчить про скорочення фізичних обсягів будівництва. Так, у 2010 р. обсяги будівельної продукції знизилися на 5,4%, а в 2015 р. зниження становило вже 12,3%. Натомість упродовж 2010–2015 рр. ціни на будівельно-монтажні роботи безупинно зростали. Найбільше зростання цін на будівельно-монтажні роботи спостерігалось в 2015 р. і становило 27,1% порівняно з попереднім роком (для порівняння – в 2010 р. ціни збільшилися лише на 15,8%) [2].

Обсяги капітальних інвестицій у будівельну галузь України за 2010–2015 рр. хоча й не вирізнялися стабільністю, проте в загальному підсумку збільшилися на 13 696,7 млн грн, або на 46,0%. Це свідчить про певне зростання інвестиційної активності будівельних підприємств за досліджуваній період. Питома вага капітальних інвестицій у будівництво в загальному обсязі капітальних інвестицій у національне господарство України відрізняється досить суттєвими коливаннями. Так, у 2011 р. відбулося зниження цього показника з 16,48 до 13,26%. Наступні три роки характеризувалися зростанням питомої ваги капітальних інвестицій у будівництво в загальному обсязі капітальних інвестицій – до 16,43% у 2014 р. У 2015 р. знову спостерігалось зниження питомої ваги капітальних інвестицій у їх загальному обсязі по національному господарству. Загалом, з 2010 р. питома вага цього показника знизилася до 15,91% у 2015 р. [2].

Зниження питомої ваги капітальних інвестицій у загальному обсязі капітальних інвестицій по національному господарству країни зумовлено тим, що обсяги капітальних інвестицій у будівництво зросли лише на 46,0% на тлі зростання обсягів капітальних інвестицій у національне господарство країни на 51,2%. За 2016 р. обсяг капітальних інвестицій у будівництві скоротився на 2530,4 млн грн, або на 5,8% [2].

Отже, можна сказати, що умови функціонування будівельної галузі вирізняються нестабільністю. Це не могло не відобразитися на фінансових результатах діяльності будівельних підприємств. Порівняємо питому вагу збиткових підприємств у будівництві та національному господарстві за 2010–2015 рр.

Питома вага збиткових підприємств (як по будівельній галузі, так і по національному господарству загалом) має яскраво виражену тенденцію до зниження. Так, питома вага збиткових підприємств по будівництву ско-

ротилася за 2010–2015 р. з 44,7 до 29,0%, тоді як питома вага збиткових підприємств національного господарства України – з 41,0 до 26,3%. Не дивлячись на таке зниження питомої ваги збиткових підприємств по будівництву, цей показник є вищим ніж по національному господарству загалом.

Значення прибутку, отриманого будівельними підприємствами України за 2010–2012 рр., збільшилося з 4905,1 млн грн до 9139,1 млн грн, після чого спостерігалось падіння величини прибутку будівельних підприємств до 5968 млн грн. У 2014 р. величина прибутку, отриманого будівельними підприємствами, знову зросла, хоча й незначною мірою (до 6295,7 млн грн). Останній 2015 рік характеризувався зниженням величини прибутку, отриманого будівельними підприємствами, до 5826,7 млн грн, тобто на 469 млн грн, або на 7,45%. Загалом, за 2010–2015 рр. величина прибутку зросла на 921,6 млн грн, або на 18,8% [2].

На відміну від значення прибутку, збиток, отриманий протягом перших чотирьох років досліджуваного періоду, був досить стабільним. Проте 2014 рік характеризувався значним зростанням рівня збитків, отрима-

них будівельними підприємствами України. Незважаючи на незначне зниження збитків у 2015 р. (на 306,7 млн грн, або на 0,9%), загалом, за 2010–2015 рр. величина збитків, отриманих будівельними підприємствами, збільшилася на 23 954,1 млн грн, або на 256,9%. Це є переконливим свідченням домінування кризових процесів у будівництві.

За досліджуваний період значно погіршилися як фінансовий результат будівельних підприємств до оподаткування, так і отриманий ними чистий фінансовий результат. Упродовж усього періоду будівельні підприємства отримували від'ємний фінансовий результат до оподаткування, а також чистий збиток. Це переконливо свідчить про посилення неефективності діяльності будівельної галузі [4]. За 2010–2015 рр. фінансовий результат будівельних підприємств до оподаткування знизився на 20 655,9 млн грн, а чистий збиток зріс на 20 766,2 млн грн, або на 407,5%. Рис. 1 відображає динаміку вартості капіталу підприємств будівельної галузі та її питому вагу в загальній сумі капіталу підприємств національного господарства.

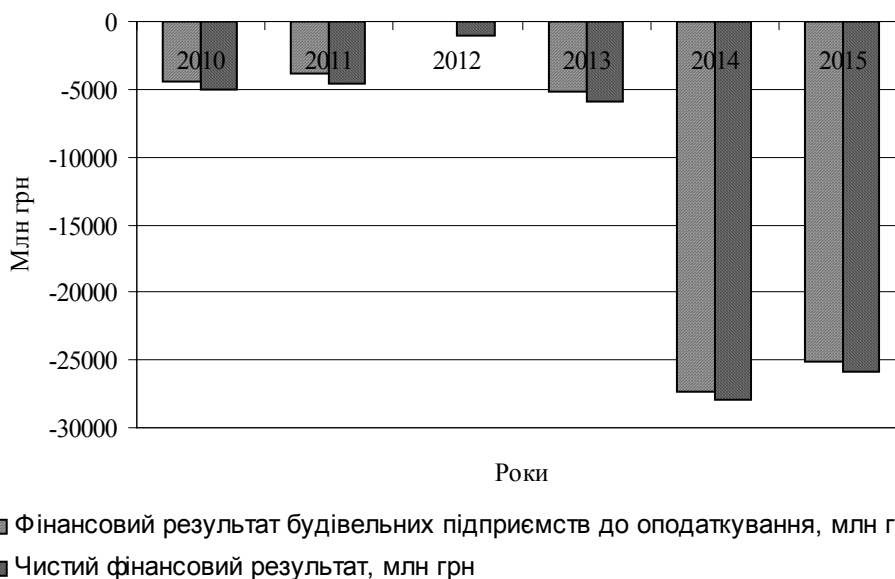

Рис. 1. Динаміка фінансових результатів будівельних підприємств до оподаткування та чистий фінансовий результат за 2010–2015 рр. [2]

Вартість капіталу підприємств будівельної галузі хоча й не була стабільною, але в загальному підсумку за 2010–2015 рр. збільшилася на 166 221,8 млн грн, або на 114,2%. При цьому питома вага вартості капіталу підприємств будівельної галузі за

досліджуваний період збільшилася на 0,2%. Це відбулося внаслідок того, що вартість капіталу підприємств національного господарства збільшувалася дещо меншими темпами (на 102,6%) (рис. 2).

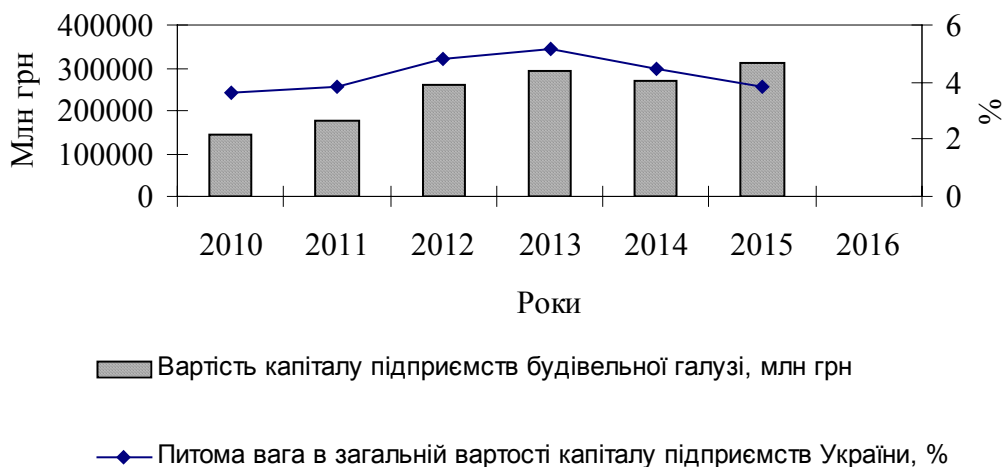

Рис. 2. Динаміка вартості капіталу підприємств будівельної галузі України в 2010–2016 рр. [2]

IV. Висновки

Тенденції, що спостерігаються в будівельній галузі, пов'язані з наявністю низки невирішених проблем, виявити які намагалися різні науковці. Систематизація результатів їх досліджень дала змогу виявити певні проблеми:

- низька конкурентоспроможність українських підприємств будівельної галузі;
- неадаптованість української нормативно-законодавчої бази до світових та європейських стандартів;
- недостатній рівень упровадження новітніх технологій та будівельних підприємствах (зокрема ресурсозберігаючих);
- неналежний рівень якості будівельної продукції та недостатня ефективність системи ринкового нагляду за безпечністю та якістю будівельної продукції;
- недостатній рівень державної підтримки для створення умов реалізації високотехнологічних інвестиційних проектів у будівельній галузі;
- погіршення інвестиційного клімату через недосконалість механізмів залучення коштів у житлове будівництво та випадки невиконання забудовниками зобов'язань перед інвесторами;
- дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку житла у зв'язку з відсутністю платоспроможного попиту;
- нестача кваліфікованих працівників;

- збільшення собівартості робіт через подорожчання основних складових будівництва;
- складна внутрішньо- та зовнішньополітична ситуація тощо.

Налагодження ситуації в будівельній галузі необхідно розпочинати з вирішення проблем внутрішнього характеру, а саме з удосконалення формування та використання її потенціалу.

Список використаної літератури

1. Данильченко Є. П., Островський І. А., Шекшуєв О. А. Про деякі політекономічні аспекти аналізу конкурентоспроможності будівельного комплексу України. Харків, 2007. № 77. С. 147–150.
2. Інформаційний портал будівельної галузі. URL: <http://www.info-build.com.ua/about.php>.
3. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Антонюк Л. Л. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія. Київ, 2006. Т. 1. 816 с.
4. Подольський Р. Ю. Вплив факторів ринкового середовища на ступінь інвестиційної привабливості будівельного комплексу України. *Вісник Донецького національного університету. Серія В "Економіка і право"*. Донецьк, 2004. № 1. С. 165–169.
5. Радинський С. Інноваційний чинник конкурентоспроможності національної економіки. *Наукові записки*. Тернопіль, 2006. Вип. 15. URL: <http://www.library.tane.edu.ua/images/>.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2017.

Коротаева Ю. В. Формирование и использование потенциала строительной отрасли

В статье исследованы проблемы формирования и использования потенциала строительной отрасли в Украине. Определены факторы, оказывающие влияние на развитие потенциала строительной отрасли. Систематизирован перечень тенденций формирования и использования потенциала строительной отрасли в Украине.

Ключевые слова: потенциал, конкурентоспособность, строительная отрасль, продукция, национальное хозяйство.

Korotayeva Yu. Forming and Using the Potential of the Construction Industry

The article is devoted to the research of problems of formation and use of the potential of the construction industry in Ukraine. The factors influencing the development of the potential of the construction industry are determined. Systematized tendencies that are observed at the present stage when using and building the potential of the construction industry in Ukraine.

In the conditions of crisis phenomena and instability of the development of the economy, deterioration of macroeconomic indicators and a tangible decline in living standards, issues of increasing competitiveness of priority sectors for development and economic complexes are becoming increasingly important. At the same time, the role of development is strengthened on the basis of effective use of material, personnel, financial, information resources and improvement of living standards of the population.

It is important to identify priority sectors of the economy that are in the first place in need of constructive change, since they are basic and have a significant impact on the country's socio-economic development. These, of course, include construction and related industries. Ensuring development of the construction complex is a strategic task in view of its participation in the creation of fixed assets of other sectors of the economy.

At the present stage of development of market relations in the country the characteristics of the competitive environment, including in the sphere of construction, have significantly changed, which actualizes the need to develop the proper organizational and economic provision of development and competitiveness of the construction complex in Ukraine.

The construction industry of any country is a unique indicator of the level of development of its economy, as it determines the state of many areas for which the material base serves, creating the necessary material and technical preconditions and providing construction, repair and reconstruction of objects of production and non-production purposes.

Key words: *potential, competitiveness, construction industry, products, national economy.*